

ויחי וישקנו

התמים משה קיבל עליו את
האשמה, בגינה עלול היה להישלח
לארץ גזירה לשנים רבות, אבל
אהבת הזולת היתה אצל ר' משה מעל
הכל, והרי בכך ישוחררו כל האחרים
ויוכלו לשוב ללמוד ● ללמוד וללמד בישיבות
מחתריות מאחורי מסך הברזל, אלו היו חייו

הסוערים של הרה"ח ר' משה רובינסון
(קאראלעוויצ'ער) ע"ה, אשר שימש כר"מ
בישיבות "תומכי-תמימים" בברדיטשוב,

סמרקנד, טשקנט ופריז

מאת: שניאור זלמן ברגר

בילדותו למד ר' משה אצל מלמד ששכר
אביו בשבילו ובשביל שני אחיו, הרי אברהם
הי"ד ויבלחטי"א הרי דובער שי. בבית משפחת
רובינסון שררה אורה חסידית מיוחדת, וכך,
כשהגיעו הבנות לפירקן הן נישאו לבחירי
התמימים באותם הימים: הרה"ח ר' מענדל
פוטרפס ע"ה, הרה"ח ר' מרדכי הירש
חריטונוב הי"ד ויבלחטי"א הרה"ח **שייע קארץ**
שי.

בשנת תרפ"ז, והוא בן 13, נסע ר' משה
לראמען ללמוד בסניף "תומכי תמימים"
שהיה בעיר זו.

ר' דובער, אחיו הצעיר – המתגורר כיום
בלוד – מספר:

"משה למד בראמען ואני למדתי בבית.
אבל הרדיפות מצד השלטונות החמירו
וההקפדה על-כך שילדים ילמדו בבית-ספר
אילצה את הורי לשלוח אף אותי מהבית.
לחודש תשרי תרפ"ח הגיע משה הביתה
ובסיומו נסעתי יחד איתו ללמוד בראמען.

בשנת תרע"ד לאביו הרי בן ציון, מחשובי
אנ"ש בעיר קאראלעוויץ שבאוקראינה. עם
פרוץ המהפכה הבולשביקית סגרו השלטונות
את שלושת בתי-הכנסת בקאראלעוויץ'
וסתמו את המקווה. הוריו של ר' משה, הרי בן
ציון ורעייתו שרה, לא יכלו לחשות בעת
כזאת. הם אירגנו מנין בביתם ובחצר בנו
מקווה ששימשה את בני הקהילה היהודית
בעיר, שמנתה אז כ-300 משפחות.

י"ב מצב הנוכחי מוכרחים להתרגל
לכך שהבחורים עצמם ישמשו
כר"מים, וילמדו תורה עם
התמימים הצעירים. קשה כעת למנות
אברכים בעלי-משפחה כר"מים, אשר ישאירו
את נשותיהם כאלמנות חיות. לכן מוטל
עליכם חוב קדוש להתפזר בין סניפי הישיבה
וללמד תורה במסירות נפש".

הדברים הללו נאמרו בהתרגשות רבה ע"י
מנהלי רשת ישיבות "תומכי תמימים" בברית-
המועצות, במהלך התוועדות חשאית
ומיוחדת שהתקיימה במוסקבה בביתו של ר'
משה כצמן ע"ה.

בזמן התוועדות זו, שהתקיימה בשנת
תרצ"ז, הובהר לכמה מהתמימים המבוגרים,
שבימים אפלים אלו נעצרו רבים מאנ"ש על-
ידי המשטרה החשאית הסובייטית, ונגזר
עליהם מאסר או שהוגלו לתקופה ארוכה אל
הלא-נודע.

החלטה קשה זו, להכניס את הבחורים
למשימה קשה זו, התקבלה לאחר גל
המעצרים שפקד את אנ"ש. בכל עיר נעצרו
עשרות והפחד היה נורא ואיום. מנהלי
הישיבה, הרה"ח ר' יונה כהן הי"ד והרה"ח ר'
מרדכי אליעזר לאפאטאווסקי, שמחו מאוד
כשראו שעל אף הסכנות הכרוכות בכך נענו
הבחורים להצעתם.

כבר למחרת יצא אחד הבחורים שנכח
בהתוועדות הזו, התי' משה רובינסון, לעיר
ברדיטשוב, לנהל וללמד בסניף הישיבה
החב"דית שהתקיימה שם. זאת על אף שידע
כי במוקדם או במאוחר תעלה המשטרה
החשאית על עקבותיו.

מקווה בחצר הבית

החסיד הרב משה רובינסון ע"ה נולד

הייתי ילד בן 8 וחצי וכבר יצאתי מהבית... זה לא היה קל. זכיתי והמלמד שלי היה בן תורה חשוב וחסיד גדול, הרב יחזקאל גרינפאס. ראש הישיבה אצלו למד משה, היה הרב החסיד יעקב (יאני) גוראריה. אני ומשה, וכך גם שאר החברים, ישנו בדירות של יהודים טובים שהסכימו לארח אותנו ואכלנו "טעג" אצל בני הקהילה. לאכול "טעג" נאלצתי מגיל צעיר וזה היה קשה מאוד.

"לאחר פסח של אותה שנה נסעתי עם אחי לוויטבסק, שם נכנסתי ללמוד בישיבה ואילו הוא המשיך משם לפולוצק. הנדודים בין הישיבות היו דבר רגיל, כדי למנוע מעקבים של אנשי המשטרה החשאית (ג.פ.א.ו.). ישיבות אותרו ונסגרו והתלמידים עברו לערים אחרות. כך שכבר בגיל צעיר התרגלנו לחיי פחד ונדודים. קשר עם הבית היה אבל היינו כותבים מכתבים קצרים ולא מפרטים יתר על המידה, מחמת "עינא בישא". ההורים תמיד דאגו. היה להם קשה עם העובדה שבניהם נמצאים במקומות מרוחקים בהם הסכנה גדולה. את משה לא ראיתי זמן רב עד שהגעתי ללמוד בכותאייס. הוא למד בפולצק אצל הרה"ח ר' שלמה חיים קסלמן ע"ה, משם עבר ללמוד בוויטבסק. אני כבר עברתי לעיר אחרת, כך שלא נפגשנו".

על סניף הישיבה שהתקיים בוויטבסק באותם שנים מספר הרי מיכל ראפופורט:

"סדר הלימודים התחיל

אחורנית. הוא נבהל מכך שבחורים צעירים מעוטרים בזקנים ופיאות יסתובבו אצלו, דבר שעלול להביא לכך שהשלטונות יסגרו את בית-הכנסת. הגבאי התחרט והבחורים נשארו ללמוד בחצר בית-הכנסת. בני הקהילה היהודית ריחמו עליהם ונתנו להם לחם וקצת דג מלוח שלא יגועו ברעב.

את הלילות עשו תחת כיפת השמים. בני הקהילה פחדו לארחם מחשש לעיניים הבולשות אחר מעשי הבחורים. אבל ר' משה וחבריו לא התייאשו, וכל העת ניסו לטכס עצה לאן כדאי לנסוע. לבסוף נפלה ההחלטה לנסוע לגרוזיה לעיר כותאייס, שם, כך ידעו, נמצא הרב אברהם לוי סלווין, שנשלח לשם ע"י אדמו"ר הרש"ב. להשיג כרטיסי נסיעה לגרוזיה היה כמעט בלתי אפשרי. אחד הבחורים חיכה במשך יממה רצופה בתור עד שהצליח להשיג כרטיסי נסיעה לרכבת.

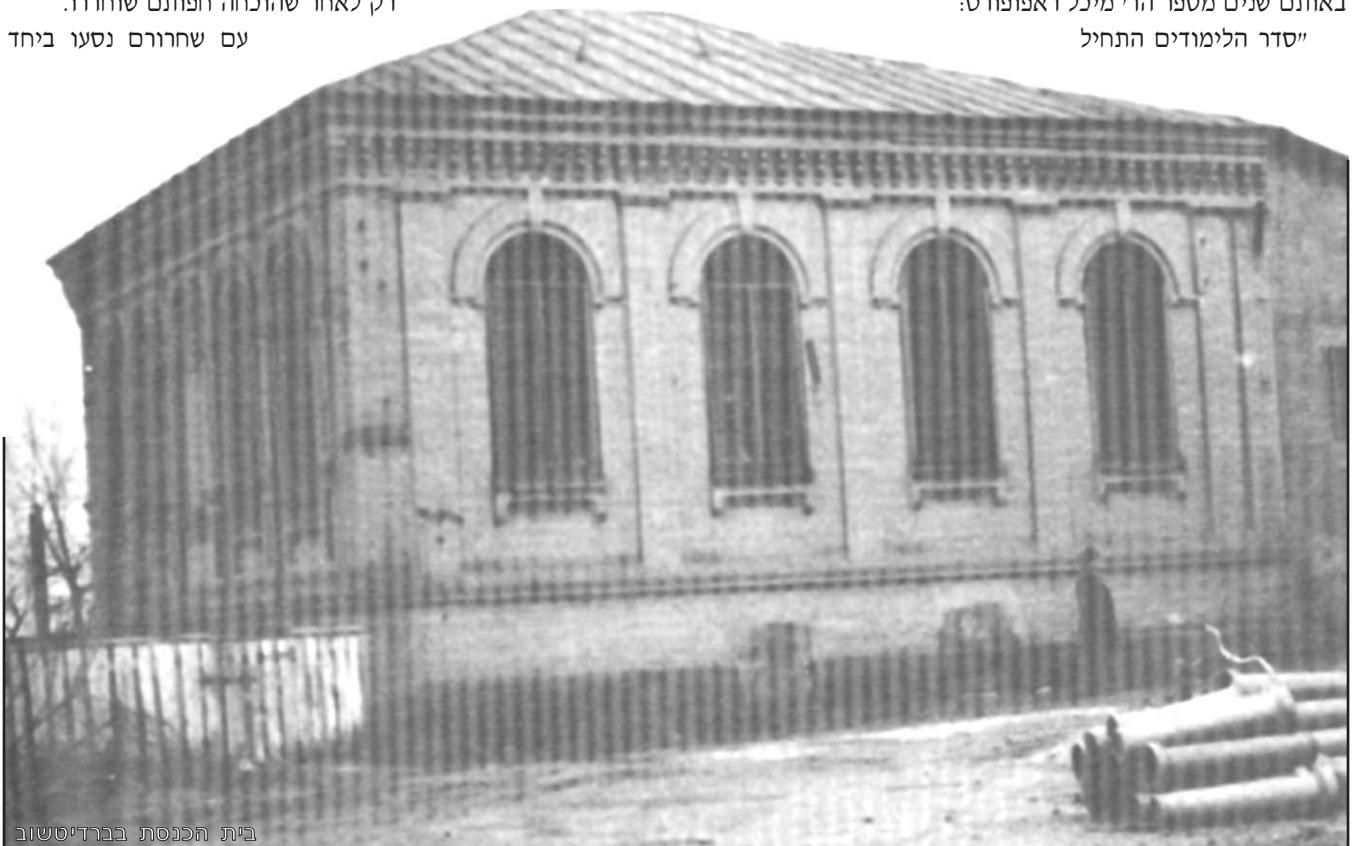
בדרך לכותאייס הגיע משה וחברו, אברהם קוואש, לעיר גורזי, שם נעצרו לכמה ימים. סיבת מעצרו הייתה שהיו לבושים בבגדים חמים, מכיון שהגיעו מבאקו שם היה קר, אולם בגרוזיה, שם היה מזג אוויר לוהט, משך הדבר תשומת לב מיוחדת, בפרט שהם גם סחבו עמם מזוודה כבדה ובה ספרי קודש רבים, כדי שיהיה להם במה ללמוד בכותאייס. הם נחשדו בהברחת חפצים שונים ומטבע זר. רק לאחר שהוכחה חפותם שוחררו.

עם שחרורם נסעו ביחד

כל יום בשעה 4:30 לפנות בוקר. בשעה היעודה כבר היו כל התלמידים במקום, ולא עזר בעדינו לא הקור החזק, לא הכפור ולא השלג. למדנו בעזרת נשים של בית-הכנסת חב"ד בעיר. היינו סוגרים את הדלתות החלונות והוילונות, בכדי שלא יבחינו בנוכחותנו במקום. חשמל לא היה עדיין ולמדנו לאורם הקלוש של מנורות נפט. כך למדנו עד השעה שבע – אז ירדנו לבית-הכנסת, בכדי שהאנשים לא ירגישו שהיינו בעזרת נשים, והיה נדמה להם כי אך זה עתה באים הננו... אחדים מאיתנו ישנו בלילות אצל בעלי בתים הגונים שבעיר, ואחרים היו ישנים על הספסלים בבית-הכנסת".

חשוד בהברחת מטבע זר

לאחר פורים תרצ"א סגרו השלטונות את הישיבה בוויטבסק. ניתנה הוראה מהנהלת הישיבה לר' משה ועוד כמה מחבריו ליסוע לבאקו, אזרביג'אן, שם חשבו שיוכלו ללמוד במנוחה. מנהלי הישיבה סיכמו עם גבאי בית-הכנסת בבקאו שירשה לבחורים ללמוד שם תורה. ר' משה, יחד עם חבריו הרי מיכאל ליפסקר והרי יוסף גולדברג, הגיעו לבית-הכנסת בבקר. כשהגבאי ראה אותם נרתע

בית הכנסת בברדיטשוב

עם עוד בחורים לכותאים, שם ייסדו סניף של ישיבת "תומכי תמימים". בגשמיות היה להם לעזר רב הרב אברהם לוי סלובין.

בחורף תרצ"ב הגיע לכותאים הרה"ח ר' שניאור זלמן לויטין ע"ה. הוא לימד את התמימים חסידות וניהל את הישיבה ביד רמה.

מספר ר' דובער רובינסון:

"מאז שאחי משה הביא אותי לוויטבסק נדדתי בין הסניפים השונים של הישיבה הפזורים ברחבי ברית-המועצות: בבברויסק, מוגילוב, צירינגוב, ופולטבה. מפולטבה הגעתי לכותאים שם פגשתי את משה שהתמנה למשגיח בישיבה.

בכותאים היו רוב הבחורים מבוגרים ולמדו בעצמם, ללא שיעורים מר"מים וכדו'. אני, שרק מלאו לי 13, וכן חברי שמואל גורביץ, היינו הצעירים במקום. עקב כך נעזרו בלימוד באחי משה. הוא שמח לעזור לי בלימוד אבל כמשגיח הוא לא התחשב בכך שאני אחיו: אם קרה ואיחרתי להגיע לסדר, היה קונס אותי, בדיוק כמו את שאר התמימים.

"לאחר שנה בה למדתי בכותאים חזרתי הביתה לקראלעוויץ, בעוד משה נוסע ללמוד בנובוז'יבוקוב. לאחר כשנה עברו תלמידי ישיבה זו לעיר מגורי קאראלעוויץ. כאן הם היו סמוכים על שולחן הורי, קיבלו ארוחות חמות ונעזרו בכל הנצרך להם. את הטבילה שלפני התפילה בבוקר היו טובלים במקווה שבחצר ביתנו. אבא השיג להם אישורי עבודה בעיר כדי שיוכלו לשהות במקום באופן חוקי. "הייתי אז בחור צעיר אבל הבנתי טוב שזוהי מסירות נפש אמיתית מצד הורי, שמסכימים לארח בחורים רבים שזיפי זקן כבר נראים על פניהם. אבל אבא רצה שהם יוכלו ללמוד בלי לדאוג לגשמיות ועשה הכל בשביל זה.

"באותם שנים אני עצמי כבר עבדתי, אבל את לילי שיש הייתי מקדיש להעתקת מאמרי חסידות. התמימים נתנו לי העתק של מאמר ולאחר לילה של עבודה שלי היו בידם כמה העתקים כך שיוכלו כולם ללמוד מחומר כתוב".

"מסור לעבודתו"

מספר הרה"ח ר' נחום וולוסוב שי, מי שהיה חבר הנהלת רשת ישיבות תומכי-תמימים ברוסיה:

"כשקיבלתי הוראה מפי הרה"ח ר' מרדכי אליעזר (לאפאטווסקי) נייע לייסד סניפים

חדשים של ישיבת תומכי-תמימים – נסעתו ראשית כל לעיר קאראלעוויץ ומצאתי שם את הבחור התמים המצויין וכו', מי שרוח המקום והבריות נוחה הימנו, משה נייע רובינסון, הוא למד אז טור עם הרב מנחם מענדל ניי דוברוסקי (מי שהיה ר"מ בישיבה בלויבאוויטש). לא על נקלה פעלתי על "מיישקע" נייע שישע לברדיטשוב".

לאחר שמשה הביע את הסכמתו הוא נקרא, בתחילת שנת תרצ"ז, יחד עם עוד תמימים מבוגרים, למוסקבה. שם, בהתוועדות חשאיות ומיוחדת, הוחלט שהנהגת תומכי-תמימים תועבר לידי הבחורים. כך הגיע ר' משה לאחר חודש תשרי תרצ"ז לברדיטשוב.

על עבודתו שם ממשיד לספר הרי נחום וולוסוב שי:

"הוא התמסר לעבודתו בכל לבבו בכל נפשו ובכל מאוודו, והצטיין הן בהרצאת שיעוריו הנפלאים, והן במסירותו האבהית לכל אחד מתלמידיו. כתוצאה מהני"ל התאספו אליו מספר גדול של תלמידים (לפי ערך המצב שבאותה המדינה בימים ההם) לא פחות משנים-עשר!".

תלמידו הרי העשיל צייטלין מספר:

"השיעורים היו בבוקר משעה 5. אחד התלמידים היה נועל את התריסים מבחוץ והולך. הלימודים היו בבתי-כנסת שונים. רק לשיעור היו מתקבצים למקום אחד".

לאחר חג הפסח תרצ"ז נקראו שוב הבחורים המבוגרים למוסקבה, ביניהם ר' משה. מנהלי הישיבה עודדו וחיזקו אותם ושוב חזרו על החלטתם: "קיום הישיבות במצב זה אפשרי רק ע"י בחורים המבוגרים". הימים היו ימים קשים בהם נאסרו חסידים ממש ברחוב ונשלחו לסיביר לשנים רבות.

הרה"ח ר' יונה הכהן הי"ד מנהל הישיבות סיים את "אסיפת הבחורים המבוגרים" (כך נקראה בפי יודעי דבר) במילים מרטיטות אלו: "כאשר נתאסף שנית – היינו אם לא יקחו אותנו ביתניים לבית-הסוהר – נדבר הלאה..."

"חבטה אדירה"

מכיוון הדלת"

כ"ד טבת תרצ"ז, יום ההילולא של האדמו"ר הזקן. ר' משה מתוועד עם כעשרה מתלמידיו בבית-הכנסת של החייטים, אחד מ-18 בתי-הכנסת שהיו פעילים באותו זמן בברדיטשוב. ההתוועדות התנהלה על מי

מנחות. התלמידים ישבו סביב שולחן גדול שעליו נערך כיבוד דל: לחם, דג-מלוח, תפוחי אדמה מבושלים וכמובן 'משקה'. ר' משה ורי בערל גורביץ, שהיה המבוגר שבין התלמידים, סיפרו סיפורים והשמיעו דברי התעוררות.

נקודת הדברים בהתוועדות התמקדה בצורך לעבוד את ה' מתוך קבלת עול שלימה, בלי לשאול למה ומדוע. עושים מה שצריך כי זה רצון ה'. ר' משה ביאר באריכות את חטאו של שאול המלך, שלמרות מדרגתו הגבוהה, חטא ונפל, מכיון שהלך אחר הטעם. כמו כן עוררו להקפיד מאוד על זמני הסדרים ולייקר כל דקה.

התלמידים בלעו בשקיקה כל מילה שיצאה מפיו של ר' משה. בין לבין ניגנו ניגונים חסידיים, האוירה היתה נפלאה ומאושרת.

פתאום – לאחר חצות הלילה – נשמעה חבטה אדירה מכוון הדלת. היא נפרצה ואל בית-הכנסת פרצו שני מלאכי חבלה, אוחזים אקדחים שלופים. ברגע שנשמעה החבטה קפצו ר' משה ורי בערל ממקומם וזינקו לעבר חדרון צדדי שבו נערכו עצים להסקה.

המראה שנגלה לעיני שני השוטרים היה תמים למדי. חבורת נערים יושבת סביב בקבוק 'משקה'. הם ראו את התלמידים הצעירים ואת בית-הכנסת, כבר עמדו ללכת, אלא שאז אמר אחד מהם: "לא, עלינו לעשות תחילה חיפוש מדוקדק במקום".

בחיפוש נמצאו השניים מסתתרים בין גזרי העצים. "מה אתם עושים כאן?" שאלו אותם השוטרים. "סתם עברנו בסביבה, ראינו אור בבית-הכנסת וכשנכנסנו מצאנו את חבורת הנערים יושבת ושותה, וחשקה נפשנו להצטרף אליהם", ענו השניים.

השוטרים לא קנו את התירוץ הדחוק. אחר כך התברר שידעו מראש על קיומה של הישיבה, ורק המתינו להזדמנות שבה יוכלו לתפוס את כל התלמידים בשעת הלימוד. הם הורו להסתדר בשורה עורפית וללכת איתם לתחנת המשטרה. לתלמידים צירפו גם את שמש בית-הכנסת, אשר שהה במקום. אחד השוטרים הלך בראש השורה וחברו שימש מאסף.

את הלילה "בילו" ר' משה ותלמידיו בתחנת המשטרה. עם בוקר הובלו במשאית מיוחדת למטה הג.פ.א. – שם היה הפחד גדול. כאן הבינו שהעסק רציני. עם הגיעם למטה הג.פ.א. נגזרו מהם הציציות ונלקחו מהם התפילין שהיו ברשותם.

מספר אחד התלמידים, הרי יחזקאל ברוד שי:

"לאחר קבלת הפנים הזאת הוכנסנו בזה

ליל הסדר בתא-מעצר

בקיב הוכנס ר' משה לתא-מעצר בו שהו אנשי העולם התחתון. בתחילה ניסו לרדת לחייו והשפילו אותו: מיד עם כניסתו לתא, הביטו בו וישבי התא כעל יצור-מוזר, יהודי עם זקן ופיאות.

כמה מהם ניגשו אליו והחלו למשש את זקנו בגסות רוח, תוך כדי השמעת בדיחות טפלות. ר' משה שתק. הוא רק נאנח אנחה כבידה, אנחה שבאה לא כל כך מכאב גופני, כמו מעגמת נפש גדולה. אחדים נגשו אליו והחלו להפשיט את בגדיו העליונים. הוא שוב שתק ונתן את מבטו בשמים דרך החלון הקטן והמסורג שהיה קבוע בקיר התא. אחדים מצעירי האסירים עשו ניסיון אחרון לדובבו, כאשר הם מתלוצצים על חשבוננו, באומרם כי הנה "איש רוח", "איש קדוש" בא אליהם.

בסופו של דבר הם הסתפקו בכך ויותר לא נגעו בו לרעה. יתר על כן, אפילו את בגדיו החזירו לו. רק כמה גנבים, שהיו רעבים מאוד, ניגשו אל החבילה שהביא עמו. הוא שוב לא הגיב, רק הביט בהם ברחמנות.

ר' משה לא ידע מדוע הועבר למטה הג.פ.או. בקיב, עד שהחוקרים הטיחו בו את האשמה הכבדה בה הואשם: "אתה פושע גדול. קיבלת כספים מחו"ל יש לך קשר עם מהפכנים בחו"ל". על אשמת-שווא זו נחקר ועונה ימים ושבעות, ללא שידע מתי הסוף לצרות הללו.

הנחמה היחידה היתה בכך שחבריו לתא-המעצר החלו להתייחס אליו ביראת כבוד, בראותם את הנהגותיו המיוחדות ואת יחס הכבוד שנתן לכל אחד. היו ביניהם גם כמה יהודים, שהחלו להתייחס אליו כאל ידיד מבוגר יותר. יושבי תאו ביקשו ממנו לא פעם שיהיה שופט ויפטר ביניהם בסכסוכים שהתגלעו ביניהם. ברגעים של חולשה, כאשר עצבות השתלטה עליהם, היו מבקשים אותו לעודד, שישיר בפניהם איזה ניגון מלבב, כמו שרגילים היו לשומעו בשעות הבוקר, כשהיה מנגן לעצמו בשעת התפילה. אחרים אפילו ביקשו ממנו שיתפלל בעדם.

היו שנתנו לו את מנות הלחם שלהם, תמורת מנות המרק והבשר שלו, שהיו כמובן לא כשרות והוא לא נגע בהם. כאשר קיבל חבילת מזון מהבית, איש לא היה מוכן לקחת ממנה, למרות שר' משה הציע להם לחלק את הנמצא בחבילתו. היו לו גם כמה "חסידיים" נאמנים, שהיו נותנים לו פה ושם דבר מאכל ממה שקיבלו מהבית. אלה כבר ידעו יפה מה הם הדברים שלר' משה מותר לאכול ובמה לא יגע. למרות כל זאת, ר' משה סבל מתת-תזונה

אולם החוקרים כבר רצו לסיים את הפרשה, הכניסו איפוא את ר' משה לתוך התא שבו שהינו, כדי שיוכל לדבר איתנו בלי חשש. דבריו שברו את רוחינו: "אתם רשאים להודות. קיבלתי הכל עלי. אל תספרו מי הביא אתכם לכאן ומי סיפק לכם מזון. בכל הפרטים האלה עליכם לטעון שאינכם יודעים דבר, אבל רשאים אתם להודות שלמדתם אצלי". בשלב זה כבר לא היה טעם להמשיך את המשחק. הודינו, חתמנו על ההודאה והענינו נגמר.

"ר' משה שקיבל עליו את אשמת ניהול הישיבה, עבר סבל רב. הג.פ.או. ניסה לטפול עליו עוד האשמות, שכביכול עמד בקשרים לא חוקיים עם גורמים מחוץ למדינה והיה שותף להתארגנות נגד המהפכה. הוא הועבר לקיב ושם תכננו הרוסים לערוך לו משפט ראווה, למען ישמעו ויראו".

ר' בערל גורביץ ועמו שני הבחורים המבוגרים, אליעזר מגילבסקי ושמואל איטקין, נידונו לשנת מאסר וסבלו הרבה. הנערים הצעירים, לאחר ארבעה שבועות במעצר בהם עונו עינויי תופת וסבלו מחרפת רעב, נלקחו לבית יתומים ממשלתי. כאשר נודע לאנשי היכן הם נמצאים החליטו להבריחם משם. ר' מיכאל טייטלבוים עשה זאת במסירות נפש.

אחר זה לחקירה ראשונית. כל אחד הוכנס לבדו לחדר החקירות ונשאל לשמו, גילו ולמעשיו. כשהגיע תורי, שאלני החוקר בן כמה אני. "אחת-עשרה" השבתי. "אתה שקרן" הטיח בי החוקר. בכל זאת כבר הייתי בן ארבע-עשרה ולא נראיתי ילד בן אחת-עשרה. עמדתי על שלי "מדוע אתה אומר שאני שקרן? אני בן אחת-עשרה!". החוקר השתולל "איזו חוצפה! משקר במצח נחושה!". הוא המשיך ושאל אותי כל מיני שאלות סתמיות ופתאום שאל: "אתה מניח תפילין?" "כן" השבתי, ומיד תפסתי את גודל המשגה שלי. החוקר הכה באגרופו על השולחן וצעק "שקרן שכמותך! איך אתה מעז לומר לי שאתה בן אחת-עשרה, הרי כבר עברת את בר-המצוה שלך?". התעשתי מהר והשבתי בשלווה: "אפשר להניח תפילין גם מגיל אחת-עשרה". "שקרן" צרח החוקר. הוא ממש השתולל מזעם: "אני אראה לך!".

"הוא לחץ על כפתור וציוה להביא לפניו את ר' משה רובינסון. כשנכנס לחדר, שאלו החוקר: "רבי, מאיזה גיל מניחים תפילין?" נראה שר' משה הבין מיד במה מדובר. תשובתו שימחה אותו: "מדאורייתא מניחים תפילין מגיל 13, אבל מדרבנן אפשר להניח תפילין מגיל אחת עשרה..."

במשך כמה שעות נחקרו הנערים ור' משה וכולם חזרו על אותו סיפור, שישבו לשנות משקה כדי להתחמם. הם סיפרו כי ברחו מהבית ולא למדו בישיבה.

לקראת ערב הכניסו את כולם לתא המעצר. את הצעירים הכניסו לתא מעצר אחד. היו שם: רפאל וילשאנסקי, ועלוול אורובך, שלום בער פבזנר, העשל צייטלין, יחזקאל ברוד ורפאל ברוק. את שלשת המבוגרים ואת ר' משה הכניסו לתא אחר. היו שם: ר' משה ר' בערל גורביץ, אלעזר מגילבסקי ושמואל איטקין.

במשך הימים והשבועות הבאים נחקרו ועונו בעינויים קשים ונוראים. מספר הרי יחזקאל ברוד: "ערב אחד זימנו אותי שוב לחקירה, אבל הפעם הכניסו לחדר את ר' משה, הוא פנה אלי: "חציקל אתה רשאי להודות, קיבלתי עלי את כל האשמה. סיפרתי לחוקרים שלמדת אצלי. אתה רשאי למסור את האמת ולסיים את הפרשה".

לא התרשמתי מהדברים. הנחתי שהחוקרים אילצו אותו לומר זאת, כדי לגרום לנו להודות. הבטתי בו במבט מנוכר ואמרת: "אתה שקרן!" מעולם לא למדתי אצלך ואיני מכירך". אחר-כך נודע לי שאותה תגובה קיבלו החוקרים גם מתלמיד נוסף, שניסו לשכנעו להודות באמצעות ר' משה.

משפט בנין שמירת שבת

מספר ה' דובער רוביניסון: "תקופה קצרה לפני שפרצה מלחמת העולם השנייה, החלו משפחות אני"ש בעיר מגורינו, קאראלעוויץ, לעזוב את העיר. משפחות דוברווסקי, שפירא, קרסיק ועוד. הישיבה שהיתה בעיר נסגרה מספר שנים קודם. הבדידות הייתה גדולה ואף אני חשבתי להעתיק את מקום מגורי. הייתי אז כבן 20 ורציתי להיות בין חסידים.

בדרך לא דרך הצלחתי לשגר מכתב לרבי – כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) ני"ע – ששהה באותה עת בריגא. התשובה שקיבלתי אמרה: "ואל יהא מהיר לעזוב הן מלאכתו והן מקום מגורו". הבנתי שכעת אינני צריך לעזוב את המקום, וחכייתי לזמן שאליו התכוון הרבי.

כמה שנים לפני-כן למדתי הנהלת חשבונות אצל אבי ה' בני ציון וכעת התחלתי לעבוד בתחום זה. בשבתות לא הגעתי למקום עבודתי. המעביד ידע שאני שומר שבת והוא העלים עין. יום אחד הודיעו לי שבשבת תגיע לעבודה ביקורת מטעם השלטונות, שבאותו זמן הקפידו מאוד על היעדרות ממקום העבודה. המעביד ביקש שכלל-הפחות רק אבוא אף שלפועל לא אעבוד, אבל אני סרבתי לחלל שבת אפילו למראית-עין. אמרו לי שהעונש יכול להיות חמור מאוד ואני בשלי.

הביקורת הגיעה והחליטו להעמידני למשפט. נגזרו עלי שישה חודשי מאסר, או לחילופין, ויתור על רבע ממשכורת. בחרתי-באפשרות השנייה. אולם הבעיה הייתה מה לעשות בשבתות הבאות. כמה ימים לפני השבת הראשונה הייתי בנסיעת עבודה לעיר אחרת והתעכבתי שם בכונה בשבת. בשבת השנייה הייתי חולה ולקראת השבת השלישית נזכרתי שהרבי בתשובתו נתן לי הוראה לעזוב את העיר מתי-שהוא...

עליתי על הרכבת שנסעה לכיוון מוסקבה כשאני עוזב את הורי אחי גיטתי וילדיהם. לא ידעתי אז שאני מציל את עצמי ונפרד מהם לעד. הם נהרגו ע"י הנאצים הי"ד.

למוסקבה ידעתי שקשה להגיע. הבדיקות שעושה המשטרה עם התקרב אליה הרכבת מנעו ממני להתקרב לעיר הבירה. חשבתי שארד כמה תחנות קודם לכן, אולם הבדיקות הקדימו לבוא. נתתי סכום הגון למבקר ולחשתי לו שאני ללא מסמכים. הוא החביא אותי בחדר השירותים...

כשהגיעה הביקורת ציוו על המבקר לפתוח את השירותים בהם התחבאתי. הדלת נפתחה ואני מתחבא אחריה, ליבי החסיר פעימה. והנה הדלת נסגרה ואני נושם לרווחה... היה זה נס גלוי.

ירדתי מהרכבת ונסעתי לעיר יעגארעווסק (כמאה ק"מ ממוסקבה), שם פגשתי את אחותי לאה ובעלה הרה"ח ר' מענדל פוטרפס, הם שעזרו לי בהסתדרות במקום.

סביבו. אפילו הגויים עמדו כשפניהם רציניות ובעיניהם התעניינות של אמת. איש לא שכב לישון.

ה"סדר" נערך לפי בקשת אחדים מהיהודים, חבריו לתא, שזכרו את ליל הסדר בימי ילדותם. עכשיו הכל שונה. אין יין, אין מצות, אין חרוסת, כלום! רק חתיכות אחדות של סוכר וכוס תה קר – והם רוצים סדר. הם רוצים לשמוע את מנגינות ליל הסדר. ר' משה קם על רגליו, נטל את הכוס לידו, עצם את עיניו והחל לומר את נוסח הקידוש. בתחילה אמר בשקט, אולם לאט לאט גבר קולו ונעשה שמח יותר. לפניו היו מונחות שלוש חתיכות סוכר, אחת על השנייה, כאילו היו הם שלוש מצות שלימות. כאשר שאל את ארבע הקושיות, ניגרו דמעותיו והרטיבו את חתיכות-הסוכר, עד שהן נהיו רטובות ואף מלוחות מדמעות. מאוחר יותר יצא בהן ר' משה ידי חובת "מרור"...

לאחר מכן החל באמירת ההגדה כשקולו רועד קימעא. הוא אמר וכל הנוכחים ישבו מסביב בדממה כה מוחלטת, עד כי נדמה היה שהם עוצרים את נשימתם. הנר הקטן הבהב הבהובים אחרונים, ניסה להיאבק בפעם האחרונה נגד החשיכה הגוברת, עד שכבה. כאשר נשתררה החשיכה, נאנחו כולם אנחה כבידה, אולם קולו של ר' משה נעשה דוקא עכשיו גבוה יותר, חזק יותר, שמח יותר.

בימי חג הפסח הגיעו לידיו עוד כמה חתיכות סוכר ובעזרתם עבר את הפסח ללא שנאלץ לאכול ח"ו חמץ. העצירים היהודים שנחלצו לעזרתו של ר' משה התקרבו אליו יותר ויותר והוא נחשב בעיניהם "קדוש". בזכותו התקרבו אחרים מהם ליהדות.

פיצויים מהממשלה

הסובייטית

מספר אחיו ה' דובער: "כשנעצר ר' משה הייתי בבית הורי. ידענו שנעצר יחד עם תלמידיו, אבל לא ידענו היכן הם מוחזקים ומה נעשה איתם. חששנו לברר במשרדי הג.פ.א. פן יבולע לנו. לאחר ימים ושבעות בהם לא ידענו מכלום, נודע לנו ע"י יהודי שהיה עצור יחד איתו שהוא עצור בקיב. אבא קרא מידי בוקר את כל התהילים מתוך בכיות עצומות.

"הדאגה היתה גדולה כיון שבשנים אלו להישלח לגלות או אפילו להיות מוצא להורג ח"ו, היו עניין של מה בכך. בשנים אלו היו גלי מעצרים בהם עצרו עשרות מאנ"ש בעיר אחת

מהאסירים חיטט ב"אוצרותיו" והראה לצעיר מיני מאכל שונים. הלה הראה זאת לר' משה ושאל אם זה "טוב" לפסח או לא. מכל ה"אוצרות" שהועלו מהמחבוא נמצאו לבסוף רק 16 חתיכות סוכר, אשר נמסרו לר' משה.

הגיע ליל הסדר. לאחר שהסוהר ערך ביקורת אחרונה וראה שבתא של ר' משה כולם ישנים, ניגשו חבריו הנאמנים למלאכה. הם תלו סמרטוט על החלון של התא, סתמו את נקב ההצצה שעל הדלת ולאחר מכן הוציאו מאי-שם חתיכת נר והדליקו אותו. ר' משה החל לערוך את ה"סדר". הוא ישב בפניה, על דרגש עשוי מעץ. עיניו היו אדומות מבכי. הוא לא ככה בקול, רק הביט בלהבה הקטנה שנצנצה במרכז התא, ובאנשים שעמדו מסביב ואשר מבטיהם נצמדו אף הם אל הנר המהבהב. כל יושבי התא התרכזו

כיון שמנות הלחם שאכל היו זעומות. בימים שקדמו לערב פסח היה מצב רוחו ירוד, כיוון שידע שבכלא לא נותנים דבר שאינו בבחינת חמץ. תקוותו שיקבל מהבית מצות נגוזה בהכנס החג ומצות אין. לאחר מכן התברר כי משפחתו שלחה לו מצרכים כשרים לפסח, אולם הנהלת בית המעצר מסרה לו את החבילה שבוע-ימים לאחר החג. ראו חבריו למעצר את מצב-רוחו והחלו ללחוץ עליו שיגיד להם מה מציק לו. אחד מהם, צעיר יהודי בעל כתפיים רחבות וידיים כשל מוטות ברזל, "נדבק" אליו ונידנד כל כך הרבה, עד שהצליח להוציא ממנו את סיבת הדבר: ר' משה לא יאכל לחם במשך 8 הימים הבאים – הוא בישר לדיירי תא-המעצר. משנודע הדבר הושלך הס בתא. העצירים החלו מתלחשים בינם לבין עצמם. כל אחד

מסמרקנד למשקנמ

ניסן תשי"ה. מלחמת העולם השנייה באה לסיומה. המשטרה החשאית, שבזמן המלחמה לא מצאה זמן לרדוף את היהודים, החלה שוב ברדיפות, הפעם ביתר שאת. הרודן סטלין ימ"ש הנחה את המשטרה והשירותים החשאיים לרדוף את שומרי המצוות עד חרמה. המצב הידרדר, והנהלת הישיבה בסמרקנד הביעה חשש שמספר גדול של תלמידים בעיר אחת מהווה סכנה. ההחלטה הייתה להעביר כיתות מהישיבה לערים אחרות, כמו טשקנט הסמוכה או כותאיס שבגרוזיה.

במסגרת זו נשלח ר' משה, בתחילת תשי"ו, עם כיתתו ומשפחתו לטשקנט. בעיר זו היו גם משפחות אנ"ש שעזרו לקיומה של הישיבה.

עם סיום המלחמה החלה הבריחה הידועה דרך לבוב. יהודים רבים ובהם אנ"ש הבריחו את הגבול ע"י מסמכים מזוייפים וכך הגיעו לאירופה המערבית ומשם לישראל ולארה"ב.

בתחילת תשי"ז הצליח ר' משה עם אשתו ושתי בנותיו הקטנות, לצאת בדרך זו את ברית המועצות ולהגיע לפריז שבצרפת. אנ"ש שיצאו מרוסיה והגיעו לפריז הקימו במקום ישיבת "תומכי-תמימים" ומינו את ר' משה כר"מ בישיבה.

ר' משה, שסבל רבות מתלאות השילטון הסובייטי העריץ, לא הספיק להנות מהחופש. בכ"ג טבת תשי"ט, כשנתיים לאחר שיצא את רוסיה, נפטר ממחלה, והוא רק בן שלושים-וחמש שנים. בהלוויותו השתתפו תמימים ואנ"ש מפריז. ארונו הוטס לארץ הקודש ומנוחתו-כבוד בטבריה.

כתבה זו מתבססת על הספרים: 'אור חסידי בחושך הסובייטי', 'תולדות חב"ד ברוסיה הסובייטית', 'יהדות הדממה', כרכי 'שיחות לנוער', וכן על ראיונות בעל-פה. תודת הכותב נתונה למחברי הספרים.

ומורה נאמן גם יחד. כאשר בתו התינוקת בכתה, היה מחזיק אותה על ידיו כדי שתירדם, ובינתיים מוסר בעל-פה שיעור בגמרא. את המסכתות בבא-קמא, בבא-מציעא ובבא-בתרא, על כל מפרשיהם, ידע בעל-פה...

על מהותו החסידית של ר' משה מספר הרב העניך רפפורט ע"ה:

"ר' משה היה למדן מופלג, בנגלה ובחסידות, 'עובד' גדול וירא-שמים בצורה נדירה. חסיד נאמן. על מידת החסידות שלו מסופר, שכאשר הלך לישון, קשר את ידיו לדפנות המיטה, למען לא יהיו אצבעות ידיו חופשיות בעת השינה!

תלמידו הר' אריה לייב דמיחובסקי – המתגורר כיום ברחובות – מוסיף ומספר:

"הייתי מתלמידיו הראשונים בסמרקנד. למדנו אצלו בבית. הוא היה למדן ומתמיד גדול, אבל הכל בהצנע לכת ובלי בליטות. בכל פעם שהייתי מגיע לביתו ראיתו עם ספר פתוח ולומד. הוא היה ר"מ מזן אחר שאין כדוגמתו. הוא היה למדן אבל היחודיות שלו התמקדה ביראת-שמים וחסידות שקייט, אותם נטע בתלמידיו בדרכי נועם. הוא היה מעודד אותנו לדבוק בדרכי החסידות בכל רגע. ההתעודיות שלו היו לשם דבר, הוא היה מתועד איתנו ביומי-דפגרא, ולעיתים גם בסתם יום חול. פעם שאל אותי: "מה אתה חושב כשאתה בדרך הביתה?". כך הקפיד עלינו לא רק על דיבור ומעשה, אלא גם על טהרת המחשבה!

"ר' משה היה כאבא לתלמידיו ולכן אהבנו אותו מאוד. הוא דאג לנו בגשמיות, תמיד התעניין איך ההורים מסתדרים בפרנסה ובמגורים, והשתדל לעזור. בזמן המלחמה המצב הכלכלי היה גרוע ביותר, והוא דאג לנו, תלמידיו, כמו לילדים שלו."

לדברי הרה"ח ר' מרדכי שי קוזלינר מנחלת-הר-חב"ד, היה ר' משה "יתמים" במלא מובן המילה ולמדן מופלג. התלמידים אהבו אותו והוא אהב אותם."

תוך לילה. "תקופת יזיב" קראו לתקופה הרעה הזו, על שם ראש הג.פ.או. שהיה שונא יהודים והיה אחראי לכל המעשים הנפשעים שעוללו אנשיו.

"בתחילת חורף תרצ"ט סולק יזיב מתפקידו, גל המעצרים ההמוני נפסק והעונשים הכבדים הומעטו. לא רק יזיב הוחלף, לאחר ששוחרר סיפר אחי: "לאחר שיזיב סולק מתפקידו, החוקרים שחקרו אותי ישבו איתי באותו תא-מעצר..." עד כדי כך התהפך הגלגל.

"אנשי הג.פ.או. החלו לעיין בתיקים מחדש ולגלות את מעלליו של יזיב. בסוף גילו שאת אחי האשימו על לא עוול בכפו בקשרים עם חו"ל והעברת כספים לא חוקית. החזירוהו מיד לברדיטשוב, שם נעצר בתחילה, שם נשפט בעוון ארגון ישיבה ולימוד תורה עם נערים. השופטים גזרו עליו תקופת מאסר שהייתה קצרה מהזמן בו ישב במעצר – שנה וחצי – ופסקו לשחררו. הם אף הוסיפו ופסקו שהממשלה הסובייטית חייבת לפצותו על כך שישב יתר על המידה."

הצנע לכת

לאחר שיחרורו לקח אותו רבה של ברדיטשוב להיות חתן לבתו, בת-שבע. לאחר נישואיו התגורר במוסקבה, עד שברח משם מאימת מלחמת העולם השנייה. הנאצים התקרבו בצעדי ענק לרוסיה ומאות אלפי פליטים ברחו למעמקי המדינה.

ר' משה הגיע עם אשתו לעיר סמרקנד שבאוזבקיסטן. לעיר זו התקבצו ובאו רבים מאנ"ש מרוסיה ואוקראינה. כשר' משה הגיע מינוהו לר"מ בישיבת "תומכי תמימים" שייסדו עם הגיעם.

הישיבה היתה במחותרת והכיתות היו מפוזרות בין בתי-הכנסת ובתים פרטיים. כיתתו של ר' משה למדה בביתו. שוב חזר ללמד את התמימים במסירות שאין כדוגמתה. תלמידיו מספרים שהיה אב מסור

סופר חב"ד

מוצרי עוף, הודו ומוצרי יודוע בטיב ההכשר והמפורסם בטיב המוצר

לבצע החודש

עופות הודו במחירים מפתיעים

להזמנות: 1-800-337770

06-6920770, פקס: 06-6923361
משלוחים עד בית חלקות ברוב חלקי הארץ

שחיטת ליובאוויטש

מיקות וטרינרי ברמה גבוהה בהשגחת רבני העיר שליט"א הרב לוי ביסטריצקי והרב שמואל אליהו